

Nenni Delmestre

Nekrolog za Zoju?!

In memoriam, Zoja Odak (1947.-2020.)

Zoja Odak

SJE
ĆA
NJA

Ne znam pisati nekrologe. Ne mogu o Zoji misliti kao da je sada sve gotovo i treba povući neku crtu. Ta crta oduvijek mi je bila besmislena. Iznad te crte Zoja je za mene još uvijek tu, razgovaramo, smijemo se, analiziramo, kritiziramo. Ja i dalje ulazim kroz vrata njezine garderobe s osjećajem da ću čuti njezinu rečenicu od jedne jednine riječi: „Ajde...” To „ajde” značilo je „reci mi sve što misliš o predstavi, što je valjalo, što nije, što ću popraviti, što nam je promaklo, onda ću ja tebi reći svoje utiske...”, jer za Zoju rad na predstavi nije prestajao ni na pedesetoj reprizi, niti kada bi za ulogu dobila sve pohvale i nagrade. Zoja je uvijek mislila da se može i mora bolje, jer je već kao mlada, iznimna sportašica naučila da rekordi postoje kako bi se obarali. Valjda smo se i po tom sportskom duhu prepoznale, a u sportovima kojima smo se nas dvije bavile nema lažiranja.

U ova tri i pol desetljeća svojeg rada u kazalištu nikada nisam vidjela Zoju da laže na sceni, da očijuka s publikom, da im se želi sviđjeti. Preferirala je uloge u kojima je mogla izreći svoj osobni stav o svijetu, o društvu, o stanju ljudskog duha, a to je kroz njezine heroine, do srži očišćene od svih suvišaka i ukrasa, najčešće zvučalo bolno istinito i prijekorno. Od njezine Klitemnestre u fascinantnoj Euripidovoj i Magellijevoj Elektri, u kojoj sam imala sreću asistirati i promatrati cijeli proces iz prve ruke, do naše zadnje zajedničke Rebecce Nurse u Millerovoj Kušnji, Zoja je „nosila” to epsko, to veće od ži-

vota, tu civilizacijsku težinu kao prirodno stanje ljudskog postojanja, istovremeno braneći i onu ljudsku stranu slabosti i posrtanja zbog koje je čovjek nesavršeno biće potrebno milosti Boga ili Bogova.

Zoja nije prihvaćala sve uloge, nije „trpala u mozak svakakve rečenice”, znala je procijeniti što je za nju. U svojem matičnom, splitskom HNK-u odigrala je 97 uloga. O mnogim njezinim ulogama pisali su značajni kritičari, teatrolozi, dramaturzi, zato ćete mi oprostiti što ću ja ponešto reći samo o nekima koje smo zajedno radile, a bilo ih je samo šest. Šest mojih ponuda u trideset pet godina za šest njezinih potpuno različitih i jedinstvenih uloga.

Prva nam je bila Babette u Frischovim Palikućama koje se slabo sjećam jer je ta predstava za mene bila traumatična.

Zoja i ja nismo od početka „kliknule” i bilo je tu mnogo nesporazuma. A onda je prošlo neko vrijeme i dovoljan je bio jedan Zojin poziv na kavu i jedno njezino „oprosti” da okrenemo novu stranicu suradnje i započnemo graditi prijateljstvo koje je trajalo do njezinog zadnjeg dana, a koje se za mene i dalje nastavlja u mojim razmišljanjima o znakovima i putokazima koje bi Zoja onako usput, u nekoj nedovršenoj rečenici, ostavljala onima koji čuju. Slijedio je Tiresija u Edipu i bilo je jasno da će to napraviti odlično jer kod Grka je uvijek „doma”. U Veri Baxter Marguerite Duras Zoja je pokazala sofisticiranost urbanih, elegantnih, intelektualno supe-

riornih, ali i beskrajno ranjivih i ranjenih suvremenih žena. Bila je to kreacija kojom bismo je mogli usporediti s najboljim francuskim filmskim glumicama njezine generacije. Zojine posljednje uloge na Splitskom ljetu bile su u našoj predstavi Joela Pommerata To dijete. Igrala je nekoliko uloga, od maestralne uloge Majke koja je došla s prijateljicom u mrtvačnicu identificirati svojeg sina, do Djevojčice razvedenih roditelja koja dolazi u posjet ocu. Kad sam rekla jednom kolegi da će Zoja igrati i Djevojčicu rekao je: „Jesi li ti normalna... Zoja, bič božji, djevojčicu?”

Da, i Zoja je odigrala djevojčicu koja je bila srž psihologije i emocija djeteta razapetog između dvaju svjetova, jasna u svojim željama, okrutna u svojoj samoobrani, vapijuća u svojoj potrebi za ljubavlju. Ta slika Zoje, (koja je već bila u sedmom desetljeću života) u njezinoj improviziranoj tamnocrvenoj garderobi, u žbunju Vile Dalmacije, s osmijehom djeteta koje će se za pet minuta popeti na stablo i igrati sa svojim barbikama nosi neku sjetu i toplinu koja u komadiće razbija sliku one Zoje na čiju smo implozivnu i eruptivnu snagu na pozornici navikli.

Od naših šest predstava bila je i jedna u kojoj „publika nije uspjela”. Radili smo (Finskog) Konja Sirkkaa Peltola, jednu grotesknu priču o nekim apsurdnim poljoprivrednim potporama Europske unije koje u tom trenutku u Hrvatskoj nitko nije mogao razumjeti, a o kojima se danas normalno priča. Reklo bi se, bili smo ispred svojeg vremena i slavno propali, ali Zoja je uživala

u ulozi potpuno lude, bizarne bake i uopće joj nije smetalo što nitko ne razumije predstavu jer je njoj predstava bila silno luda i duhovita. Glumci obično pokušaju izbrišati iz pamćenja neuspješne predstave, ali Zoja mi je još godinama govorila „kako bi bilo dobro opet zaigrati našeg Konjinu” i počela bi se smijati kao nestašno dijete koje je spremno prirediti novu vragoliju. Za našu posljednju zajedničku i Zojinu posljednju predstavu Kušnja, poznatiju kao Vještice iz Salema, ponudila sam joj da igra ulogu Rebecce Nurse, stvarne osobe koju je Miller postavio kao simbol rezistencije represiji jednog okrutnog, licemjernog društva u kojem se vjersko, ali zapravo ideološko ludilo preobrazilo u potpunu izdaju i perverziju vjere, principa demokracije i zdravog razuma. Rebecca je relativno mala uloga, osobito ako se razmišlja o formatu glumice kao što je Zoja, ali ja nisam mogla zamisliti nikoga drugoga da izgovara te rečenice. Pregovori su trajali mjesecima, „reci mi kako to misliš, s kim, jesi li sigurna, što nam to danas znači, možda bi trebalo još štrihat...”, sve dok nije rekla to veliko „DA, to je moja uloga”.

Da, uloga žene koja je strasno branila svoja uvjerenja, svoju istinu i etiku, koja je znala tražiti oprost i oprostiti sebi i drugima, bila je Zojina uloga u kazalištu i životu... zbog toga i još mnogo, mnogo toga, za mene je Zoja iznad crte koja se povlači nakon fizičkog odlaska jer sa znakovima koje mi je Zoja ostavila imam još mnogo, mnogo dijaloga.